

Κωνσταντζα

Summary :

Μικρό λιμάνι στα βορειοδυτικά παράλια του Εύξεινου Πόντου μέχρι τα μέσα του 19ου αιώνα, κατοικούμενο από Έλληνες, Τούρκους, Ρουμάνους και Βουλγάρους, καθώς και Δυτικοευρωπαίους. Κατέστη σημαίνον εμποροναυτιλιακό κέντρο κυρίως μετά την ενσωμάτωσή του στη Ρουμανία (1878), χάρη στα τεράστια λιμενικά έργα που πραγματοποιήθηκαν. Αξιόλογη ελληνική κοινότητα με σχολεία και εκκλησία ήδη από το 1862. Στην Κωνσταντζα ιδρύθηκε και ο πλέον δραστήριος φιλανθρωπικός και φιλεκαπαιδευτικός ελληνικός σύλλογος της Ρουμανίας («Ελπίς»), που οικοδόμησε και ένα από τα πρώτα επαρχιακά θέατρα στη χώρα.

Other Names

Kiustenge, Kiustendje, Küstence, Constantza, Constanța

Geographical Location

Βορειοδυτικά παράλια Εύξεινου Πόντου

Historical Region

Δοβρουτσά

Administrative Dependence

Νομός Κωνσταντζας

1. Ανθρωπογεωγραφία

Η Κωνσταντζα, γνωστή κατά την Αρχαιότητα με την ονομασία [Τόμις](#), βρίσκεται στη Νότια [Δοβρουτσά](#), στα βορειοδυτικά παράλια του Εύξεινου Πόντου, σε απόσταση 280 χλμ. από το Βουκουρέστι. Βόρεια της πόλης υπάρχει η λίμνη Τεκίρ-Γκιολ, γνωστή για τα ιαματικά νερά της. Είναι το μόνο λιμάνι της Ρουμανίας στη Μαύρη Θάλασσα και περιβάλλεται από πεδιάδες και στέπες. Συνδέεται με το εσωτερικό της χώρας με αυτοκινητόδρομο και σιδηροδρομική γραμμή, κατασκευασμένη στις τελευταίες δεκαετίες του 19ου αιώνα.¹

Το όνομα της πόλης προέρχεται πιθανότατα από παραφθορά της βυζαντινής ονομασίας «Κωνσταντιανή», που της αποδόθηκε προκειμένου να τιμηθεί η αδελφή του Μεγάλου Κωνσταντίνου Κωνσταντία. Οι Οθωμανοί χρησιμοποιούσαν, ελαφρά μεταλλαγμένη, την ίδια ονομασία: Κιουστεντζέ (Küstence).²

Το 1859 η Κωνσταντζα ήταν μια μικρή πόλη με πληθυσμό περίπου 3.000 κατοίκων. Οι Έλληνες συνιστούσαν την πλειονότητα των χριστιανών, ενώ οι μουσουλμάνοι χωρίζονταν σε δύο κατηγορίες, τους Τούρκους και τους [Τατάρους](#). Λίγοι Εβραίοι, Αρμένιοι, Γερμανοί και Άγγλοι είχαν εγκατασταθεί εκεί.³ Ο πληθυσμός αυξήθηκε πολύ μετά το 1878, μετά δηλαδή την ενσωμάτωση της Δοβρουτσάς στη Ρουμανία. Έτσι, το 1896 10.419 άνθρωποι κατοικούσαν στην Κωνσταντζα, εκ των οποίων 2.519 Ρουμάνοι και 2.416 Έλληνες, ενώ το 1900 οι πρώτοι είχαν αυξηθεί στους 9.165 και οι Έλληνες μόλις στους 2.517.⁴

Από το 1906 και μέχρι και τα πρώτα Μεσοπολεμικά χρόνια πολλοί Έλληνες από τις ελληνικές παροικίες στα βουλγαρικά παράλια της Μαύρης θάλασσας, δηλαδή από την [Αγγιάλο](#), τη [Μεσημβρία](#) και τη [Σωζόπολη](#), εγκατέλειψαν λόγω των [βουλγαρικών διώξεων](#) τις πατρίδες τους και εγκαταστάθηκαν στην Κωνσταντζα. Συνεπώς, στην Κωνσταντζα, σε αντίθεση με τις άλλες ελληνικές παροικίες της Ρουμανίας, οι περισσότεροι Έλληνες δεν κατάγονταν από τα νησιά του Ιονίου, την Κεφαλονιά και την Ιθάκη, αλλά ήταν «Μαυροθαλασσίτες».⁵

Η πόλη διατήρησε συμπαγή ελληνικό πληθυσμό καθ' όλη τη Μεσοπολεμική περίοδο, παρά το γεγονός ότι πάρα πολλοί Έλληνες είχαν πάρει τη ρουμανική υπηκοότητα. Ενδεικτικά, το 1928, σε πληθυσμό 41.000 κατοίκων οι Έλληνες ήταν 3.130 και συνιστούσαν τη δεύτερη κοινότητα στην πόλη μετά τη ρουμανική (28.700), ενώ ζούσαν στην Κωνσταντζα και πολλοί

Κωνσταντζα

Αρμένιοι (2.015), Τούρκοι (2.003), Εβραίοι (1.050) και Βούλγαροι (1.037).⁶

2. Ιστορία

Στα μέσα του 19ου αιώνα η ναυτιλιακή και εμπορική σημασία της Κωνσταντζας ήταν μικρή, συγκριτικά μάλιστα με άλλα κέντρα της Δοβρουτσάς, όπως η Σιλίστρια και η [Τούλτσεα](#). Η πόλη αναπτύχθηκε, ως ένα βαθμό, μόνο αφοτου η οθωμανική κυβέρνηση ανέθεσε στην αγγλική εταιρεία *Black Sea and Danube Company* την κατασκευή ενός σιδηροδρόμου στην περιοχή και την εκτέλεση λιμενικών έργων.⁷

Το 1877 η Κωνσταντζα καταλήφθηκε από τα ρωσικά στρατεύματα και ενσωματώθηκε οριστικά στη Ρουμανία με τις αποφάσεις του συνεδρίου του Βερολίνου (1878). Τις επόμενες δεκαετίες γνώρισε αξιοσημείωτη οικονομική, δημογραφική και πολιτιστική ανάπτυξη. Κατέστη έδρα του ομώνυμου νομού (județ) και σημαντικών πολιτικών, στρατιωτικών και οικονομικών αρχών. Μεγάλη ώθηση στην ανάπτυξη της έδωσαν η κατασκευή της σιδηροδρομικής γραμμής Βουκουρεστίου-Κωνσταντζας, όπως και της γέφυρας της Τσερναβόδας, καθώς και τα έργα στο λιμάνι.⁸

Την περίοδο 1916-1918 η Κωνσταντζα, όπως και όλη η Δοβρουτσά, καταλήφθηκε από τα γερμανοβουλγαρικά στρατεύματα και υπέστη μεγάλες καταστροφές.⁹ Η πόλη ανακαταλήφθηκε από τους Ρουμάνους το 1918. Τα Μεσοπολεμικά χρόνια ήταν περίοδος τόσο μεγάλης οικονομικής και δημογραφικής ανάπτυξης της πόλης όσο και ιδιαίτερων εντάσεων. Η οικονομία διαφοροποιήθηκε, καθώς αναπτύχθηκαν όχι μόνο το εμπόριο και η ναυτιλία, αλλά και η βιομηχανία και ο τουρισμός (σταθμός της Μαμιάι). Παράλληλα, ωστόσο, η ευρύτερη περιοχή της Δοβρουτσάς ήταν κέντρο του ρουμανικού φασιστικού κινήματος (Λεγεώνα του Αρχάγγελου Μιχαήλ) και θέατρο βίαιων πολιτικών συγκρούσεων.¹⁰

Στα Μεταπολεμικά χρόνια, και παρά τις νέες καταστροφές που προκλήθηκαν από τη συμμαχική και τη σοβιετική αεροπορία, κυρίως στο λιμάνι αλλά και στις συνοικίες της πόλης, η Κωνσταντζα αναπτύχθηκε ως το κύριο ναυτιλιακό, εμπορικό και ναυπηγικό κέντρο της χώρας. Σήμερα είναι πλέον το δεύτερο σε πληθυσμό και οικονομικό βάρος αστικό κέντρο της Ρουμανίας.

3. Οικονομία

3.1. Γεωργία – κτηνοτροφία

Οι στέπες γύρω από την Κωνσταντζα ήταν κατάλληλες περισσότερο για την κτηνοτροφία, που είχε αναπτυχθεί ιδιαίτερα κατά την Ύστερη Οθωμανική περίοδο, και όχι τόσο για τη σιτοκαλλιέργεια, παρόλο που και η τελευταία αναπτύχθηκε, κυρίως μετά την ενσωμάτωση της περιοχής στη Ρουμανία.

3.2. Βιοτεχνία – βιομηχανία

Πρώτη και μόνη για χρόνια βιομηχανία στην Κωνσταντζα ήταν ένα μηχανουργικό εργαστήριο της αγγλικής σιδηροδρομικής εταιρείας. Από τα τέλη του 19ου αιώνα η πόλη, όπως άλλωστε και τα περισσότερα λιμάνια της Ρουμανίας, γνώρισε κάποια βιομηχανική ανάπτυξη, καθώς συστάθηκαν μερικές βιομηχανίες, κυρίως τροφίμων (π.χ. αλευριού, καθαρισμού κριθαριού) και μικρά διυλιστήρια πετρελαίου. Λίγοι Έλληνες πάροικοι επένδυσαν στο δευτερογενή τομέα. Ανάμεσα στις εξαιρέσεις συγκαταλεγόταν ο Β. Π. Μαρούλης, ιδιοκτήτης αλευροβιομηχανίας από το 1880.¹¹

Κατά τα Μεσοπολεμικά χρόνια, στο πλαίσιο της γενικότερης οικονομικής ανάπτυξης της πόλης, αυξήθηκε και ο αριθμός των βιομηχανικών εγκαταστάσεων, κυρίως στους τομείς της βαριάς βιομηχανίας (ναυπηγεία, μηχανουργεία).

3.3. Εμπόριο

Η σημασία της Κωνσταντζας εδραζόταν κυρίως στο ρόλο που διαδραμάτιζε στο δίκτυο των εμπορικών κέντρων της

Κωνσταντζα

Ρουμανίας. Η Κωνσταντζα ήταν το μόνο ουσιαστικά θαλάσσιο λιμάνι της χώρας, και συνεπώς το μόνο που είχε συνεχή κίνηση πλοίων και κατά την περίοδο του χειμώνα, όταν δηλαδή τα άλλα λιμάνια, που ήταν παραδουνάβια, όπως η Τούλτσα, η [Βράι λα](#) και το [Γαλάτσι](#), αποκλείονταν λόγω του παγωμένου Δούναβη.

Αρχικά βέβαια η κίνηση του λιμανιού ήταν περιορισμένη, καθώς οι αποθηκευτικές εγκαταστάσεις δεν επαρκούσαν, ενώ και το λιμάνι δεν ήταν ασφαλές. Σταδιακά όμως, και μετά τα μεγάλα έργα που πραγματοποίησε η ρουμανική κυβέρνηση, υπό την επίβλεψη του διάσημου μηχανικού Anghel Saligny (1854-1925), τις δύο τελευταίες δεκαετίες του 19ου αιώνα και μέχρι τον Α' Παγκόσμιο Πόλεμο, η Κωνσταντζα κατέστη το κυριότερο κέντρο εξαγωγών πετρελαίου της χώρας, βασικό κέντρο εισαγωγών, ιδίως αποικιακών προϊόντων, ενώ κατείχε και αξιόλογη θέση στη διακίνηση σιτηρών και ξυλείας, συναγωνιζόμενη με επιτυχία τα παραδουνάβια λιμάνια.¹²

4. Κοινωνία – θεσμοί – διοίκηση

4.1. Διοικητικό καθεστώς

Κατά την Οθωμανική περίοδο η Κωνσταντζα ήταν έδρα **μουδουρλικιού**, που υπαγόταν στο **καϊμακαμλίκι** της Τούλτσας, ενώ μετά την ενσωμάτωση της Δοβρουτσάς στη Ρουμανία κατέστη πρωτεύουσα του ομώνυμου νομού (judet).

Οι χριστιανοί ορθόδοξοι της Κωνσταντζας φαίνεται ότι είχαν αποκτήσει κάποιου είδους κοινοτική οργάνωση ήδη από τις αρχές του 19ου αιώνα, μολοντί πραγματικοί κοινοτικοί θεσμοί συγκροτήθηκαν από τα μέσα του αιώνα, όταν δηλαδή χτίστηκε ο πρώτος ναός της πόλης (1862).¹³ Το 1874 συντάχθηκε το καταστατικό της κοινότητας, όπου καθοριζόταν ότι ανώτερες αρχές της κοινότητας ήταν η **δημογεροντία** και μια τετραμελής επιτροπή, ενώ ιδρύθηκαν και ξεχωριστές επιτροπές για τα εκκλησιαστικά και τα εκπαιδευτικά ζητήματα. Ο κανονισμός αναθεωρήθηκε το 1929 και το 1938.¹⁴

Η κοινότητα είχε αναγνωριστεί από τη ρουμανική κυβέρνηση de facto από το 1880 και de jure με την ελληνορουμανική εμπορική σύμβαση του 1900.¹⁵

4.2. Κοινωνική διαστρωμάτωση

Οι Έλληνες της Κωνσταντζας ανήκαν σε ποικίλα κοινωνικά στρώματα και ασκούσαν πολλά και διαφορετικά επαγγέλματα. Πολλοί ήταν έμποροι, τόσο μεγάλεμποροι εξαγωγών ή εισαγωγών αποικιακών προϊόντων όσο και μικρέμποροι, μερικοί ήταν βιοτέχνες, ενώ υπήρχαν και διάφοροι υπάλληλοι, γιατροί και δικηγόροι. Φυσικά ένα πολύ μεγάλο μέρος των ομογενών ανήκαν σε λαϊκότερα στρώματα (ναυτικοί, λιμενεργάτες, εργάτες σε βιομηχανίες).¹⁶

Όσον αφορά τις κοινοτικές υποθέσεις, δημιουργήθηκε άτυπα ένα ηγετικό στρώμα αποτελούμενο από μεγάλεμπορους, βιομηχάνους, καθώς και μορφωμένους αστούς, γιατρούς και δικηγόρους. Χαρακτηριστική φυσιογνωμία στάθηκε ο επί σειρά ετών πρόεδρος της κοινότητας Αλέξανδρος Τσιτσιλιανόπουλος, μεγάλεμπορος από το Βόλο.

4.3. Θρησκεία

Τα 1862 χτίστηκε ο πρώτος, ξύλινος, ορθόδοξος ναός της πόλης, αφιερωμένος στη Μεταμόρφωση του Σωτήρος, σε οικόπεδο που είχε δωρίσει ο Τριεστίνος μεγάλεμπορος Οικονόμου, στο οποίο αργότερα οικοδομήθηκε το ελληνικό σχολείο. Καθώς η «Μεταμόρφωση» ήταν η μόνη ορθόδοξη εκκλησία, εκεί εκκλησιάζονταν και οι άλλοι ορθόδοξοι χριστιανοί, Βούλγαροι και Ρουμάνοι, της Κωνσταντζας. Επιπλέον, χάρη στη συμβολή του Κωνσταντινοπολίτη τραπεζίτη [Γεωργίου Ζαρίφη](#), όπως και του Κ. Χ. Τελέσου, η Πύλη χάρισε το 1863 στην κοινότητα το οικόπεδο όπου ανεγέρθηκε η πέτρινη πια εκκλησία κατά τα έτη 1865-1868. Η ανέγερση κατέστη εφικτή χάρη και στη συμβολή του [μητροπολίτη Δρύστρας](#) Διονυσίου, και κυρίως χάρη στον αρχιμανδρίτη Φιλίππο Τζουλάτη, που συγκέντρωσε προσφορές από μέρους των ελληνικών παροικιών όλης της Ευρώπης, ιδιαίτερα μάλιστα από την Αγγλία (Λίβερπουλ, Λονδίνο, Μάντσεστερ).

Κωνσταντζα

Ο ελληνικός ναός παρέμεινε για πολύ μεγάλο χρονικό διάστημα ο μόνος ορθόδοξος ναός της πόλης. Μόλις το 1895 εγκαινιάστηκε η ρουμανική μητρόπολη, ενώ το 1907 χτίστηκε ο βουλγαρικός ναός. Για τις θρησκευτικές ανάγκες των ευαγγελικών και των καθολικών είχαν ανεγερθεί ιδιαίτερες εκκλησίες. Τέλος, λειτουργούσαν και δύο τζαμιά, καθώς στην Κωνσταντζα κατοικούσε αξιόλογος αριθμός μουσουλμάνων.¹⁷

5. Εκπαίδευση

Ελληνικό σχολείο, προφανώς αρρένων και υπό την επίβλεψη της κοινότητας, είχε συσταθεί στην Κωνσταντζα ήδη από τις αρχές της δεκαετίας του 1860. Παράλληλα, λειτουργούσαν και κάποια άλλα ιδιωτικά σχολεία, όπως εκείνο που οργάνωσαν ο Λευκαδίτης λόγιος Διονύσιος Κοντογεώργης και ο πατέρας του Πάνος, πρώην καθηγητής της Ιονίου Ακαδημίας, μάλλον με τη συνδρομή του διευθυντή της αγγλικής σιδηροδρομικής εταιρείας.¹⁸

Ωστόσο, ουσιαστική ανάπτυξη γνώρισε η κοινοτική εκπαίδευση μετά την ενσωμάτωση της πόλης στη Ρουμανία. Τα σχολεία, που είχαν κλείσει κατά την πολεμική περίοδο (1877-1878), άνοιξαν εκ νέου το 1879 και αναδιοργανώθηκαν, με τη σύσταση και σχολαρχείου, την περίοδο 1881-1885 από το διδάκτορα φιλολογίας Αντώνιο Οικονόμου, μετέπειτα καθηγητή στη Θεσσαλονίκη. Στα τέλη της 9ης δεκαετίας του 19ου αιώνα ολοκληρώθηκε η οικοδόμηση του διώροφου πια σχολικού κτηρίου, ενώ λειτουργούσε σε τακτική βάση και εξατάξιο ή και επτατάξιο ανά διαστήματα κατώτερο παρθεναγωγείο. Τα σχολεία έκλεισαν, κατόπιν διαταγής της ρουμανικής κυβέρνησης, μόνο την περίοδο 1905-1908, λόγω της διακοπής των ελληνορουμανικών διπλωματικών σχέσεων, όπως και το 1916-1918 λόγω της γερμανοβουλγαρικής κατοχής.¹⁹

Στα Μεσοπολεμικά χρόνια η διοίκηση της ελληνικής κοινότητας επιχείρησε να βελτιώσει το επίπεδο της παρεχόμενης εκπαίδευσης, προκειμένου να αντιμετωπίσει και τον ισχυρό ανταγωνισμό των κρατικών σχολείων. Κατά τα έτη 1924-1926 λειτούργησαν δύο τάξεις εμπορικής σχολής, ενώ από το 1934-1935 και μέχρι τα πρώτα Μεταπολεμικά χρόνια λειτουργούσε κλασικό γυμνάσιο, αναγνωρισμένο από την ελληνική κυβέρνηση, που διέθετε γυμναστήριο και μικρή βιβλιοθήκη, ενώ οι εκπαιδευτικοί είχαν σπουδάσει στην Αθήνα ή στην Κωνσταντινούπολη. Τα τέκνα των άπορων ομογενών φοιτούσαν δωρεάν.²⁰

Να σημειωθεί εδώ ότι στην Κωνσταντζα, σε αντίθεση με ό,τι συνέβαινε σε άλλες μεγάλες ελληνικές παροικίες της Ρουμανίας, π.χ. τη Βραΐλα και το Γαλάτσι, δεν είχαν συσταθεί «ιδιωτικά» ελληνικά εκπαιδευτήρια, πιθανότατα γιατί ένα πολύ μεγάλο μέρος των Ελλήνων είχε ρουμανική υπηκοότητα και τα παιδιά τους παρακολουθούσαν τα μαθήματα σε κρατικά σχολεία.

Από την ενσωμάτωση της Κωνσταντζας στη Ρουμανία και μετά αναπτύχθηκε σταδιακά και ένα δίκτυο κρατικών εκπαιδευτικών ιδρυμάτων, με κατώτερα σχολεία τόσο αρρένων όσο και θηλέων, ένα λύκειο (το «Mîrcea cel Bătrîn» που ιδρύθηκε το 1896 και κατέστη ένα από τα καλύτερα στη χώρα), μία παιδαγωγική σχολή, και μία ανώτερη εμπορική ακαδημία αρρένων (ιδρύθηκε το 1903). Υπήρχαν επίσης και ορισμένα ρουμανικά ιδιωτικά σχολεία. Στα χρόνια του Μεσοπολέμου η ρουμανική δημόσια εκπαίδευση γνώρισε ακόμα μεγαλύτερη ανάπτυξη, καθώς συστάθηκαν και επαγγελματικές σχολές, όπως η ναυτική ακαδημία.²¹

Εκτός από την ελληνική και οι άλλες θρησκευτικές ή εθνικές μειονότητες της πόλης είχαν συστήσει σχολεία, σχεδόν πάντοτε κατώτερης βαθμίδας. Λειτουργούσαν συνεπώς, ήδη από την τελευταία δεκαετία του 19ου αιώνα, σχολεία, συνήθως μεικτά, για τους Βουλγάρους, τους Αρμενίους και τους Γερμανούς, όπως και για τους Αλβανούς (ενηλίκων), ενώ ανά περιόδους είχαν οργανωθεί και πολυάριθμα μουσουλμανικά εκπαιδευτικά ιδρύματα, όπως και ένα -δυο εβραϊκά.²²

6. Σύλλογοι

Κατά την Ύστερη Οθωμανική περίοδο, και σε αντίθεση με ό,τι συνέβαινε σε άλλες ελληνικές παροικίες της Δοβρουτσάς, όπως στο [Σουλινά](#) ή την Τούλτσα, δε φαίνεται να συστάθηκαν [ελληνικοί σύλλογοι](#) στην Κωνσταντζα και η εκπαίδευση είχε παραμείνει υπό κοινοτικό έλεγχο.

Κωνσταντζα

Ωστόσο, το 1890 συστήθηκε ο ελληνικός σύλλογος «Ελπίς». Ο σύλλογος διακρίθηκε για την πολυσχιδή του δράση. Ίδρυσε αναγνωστήριο και λέσχη για τους ομογενείς, ενώ ενίσχυε οικονομικά, σε τακτική βάση, τα δύο ελληνικά κοινοτικά εκπαιδευτήρια. Παράλληλα, φρόντιζε για τους απόρους της πόλης «ανεξαρτήτως εθνικότητας, θρησκείας και φύλου», σύμφωνα με το καταστατικό του.²³ Ιδιαίτερα αξιόλογη ήταν η δραστηριότητα του συλλόγου στον πολιτιστικό τομέα. Το 1898 οικοδόμησε το πρώτο θέατρο στην πόλη, έργο του Γάλλου αρχιτέκτονα L. River. Στην αίθουσα αυτή έδιναν παραστάσεις, εκτός από ομάδες ερασιτεχνών ομογενών, θίασοι από την Ελλάδα, ερασιτέχνες των άλλων κοινοτήτων και φυσικά όλοι οι ρουμανικοί θίασοι που επισκέπτονταν την Κωνσταντζα.

Τμήμα ουσιαστικά του συλλόγου συνιστούσε η «Φιλόπτωχος αδελφότης κυριών», που ιδρύθηκε το 1915 και ασχολήθηκε συστηματικά με την αρωγή των άπορων ομογενών και των παιδιών τους. Τέλος, «τέκνο» του συλλόγου «Ελπίς» αποτελούσε και η ομώνυμη ποδοσφαιρική ομάδα, από τις αξιολογότερες στη Ρουμανία κατά τα Μεσοπολεμικά χρόνια, καθώς είχε κατακτήσει και πρωταθλήματα.²⁴

Η σημασία του συλλόγου, μέλη του οποίου ήταν άλλωστε εξέχοντες ομογενείς, αναγνωρίστηκε με τον κοινοτικό κανονισμό του 1929, όπου καθοριζόταν ότι ο εκάστοτε πρόεδρος του συλλόγου ήταν αυτοδικαίως μέλος του κοινοτικού συμβουλίου. Άλλωστε, στο σύλλογο συμμετείχαν συνήθως τα πλέον διακεκριμένα μέλη της ελληνικής κοινότητας, μολονότι, ιδίως τα πρώτα χρόνια δράσης του συλλόγου, είχαν κυρίαρχο ρόλο προπαντός νέοι, μορφωμένοι Έλληνες πάροικοι.²⁵

7. Εκδοτική δραστηριότητα

Στην Οθωμανική περίοδο δεν είχαν κατά πάσα πιθανότητα συσταθεί ελληνικά τυπογραφεία στην Κωνσταντζα. Ωστόσο, στις δεκαετίες που ακολούθησαν την ενσωμάτωση της Δοβρουτσάς στη Ρουμανία η πόλη κατέστη αξιόλογο τυπογραφικό κέντρο, όχι μόνο για ρουμανικές εκδόσεις, αλλά και για τουρκικές, βουλγαρικές και ως ένα βαθμό και ελληνικές.

Ήδη από το 1881 ο μεγαλύτερος ελληνικός εκδοτικός οίκος της Ρουμανίας, η «Τυπο-λιθογραφεία Π.Μ. Πεστεμαλτζιόγλου» που είχε έδρα τη Βραΐλα, είχε συστήσει παράρτημα στην Κωνσταντζα, ενώ ελληνικά βιβλία τυπώνονταν και σε ρουμανικά τυπογραφεία («Δημητρίου Νικολαέσκου»). Από τις αρχές του 20ού αιώνα λειτουργούσε και το τυπογραφείο-βιβλιοπωλείο του Χ. Βουρλή («Οβίδιος»)²⁶ Δυναμικότερη ήταν η εκδοτική δραστηριότητα των Ελλήνων κατά τη Μεσοπολεμική περίοδο, οπότε και κυκλοφόρησαν κάποια περιοδικά και ημερολόγια, καθώς και αρκετά βιβλία. Το πλέον γνωστό περιοδικό, λογοτεχνικού περιεχομένου, στάθηκε η *Θάλεια* (1923-1924) υπό τη διεύθυνση του τοπικού λογίου ιατρού Έκτορα Σαραφίδου. Ωστόσο, κάποιες από τις ρουμανικές εφημερίδες εκδίδονταν από Έλληνες, όπως η *Dobrogea Juna*, μια από τις πλέον αξιόλογες και μακροβιότερες εφημερίδες της περιοχής (1904-1944), που διευθυνόταν από τον Κωνσταντίνο Ν. Σαρρή (Constantin N. Sarry).²⁷ Το κύρος που απολάμβαναν εφημερίδες που εκδίδονταν από Έλληνες καταδεικνύει και το μεγάλο βαθμό ενσωμάτωσής τους στην τοπική κοινωνία.

1. *Μεγάλη Ελληνική Εγκυκλοπαίδεια* 15 (Αθήνα 1931), σελ. 555, βλ. λ. «Κωνσταντζα» (Μ.Ν. Δημόπουλος).

2. *Μεγάλη Ελληνική Εγκυκλοπαίδεια* 15 (Αθήνα 1931), σελ. 555, βλ. λ. «Κωνσταντζα» (Μ.Ν. Δημόπουλος). Βλ. επίσης Browning, R.- Kazhdan A., *Oxford Dictionary of Byzantium* 3 (New York 1991), σελ. 2092, βλ. λ. "Tomis".

3. Μάνεσης, Σ., «Η ελληνική κοινότης Κωνσταντζης Ρουμανίας», *Mélanges offerts à Octave et Melpo Merlier* II (Αθήνα 1952), σελ. 84-85. Το 1866 ο Άγγλος υποπρόξενος αναφέρει ότι κατοικούσαν στην Κωνσταντζα 3.500 άτομα, εκ των οποίων οι 1.500 ήταν Τάταροι, 500 Τούρκοι και 1.500 χριστιανοί, «κυρίως Έλληνες». Βλ. Foreign Office Annual Series. vol. 10. Report by Mr. Vice-Consul F.F. Sankey on the Trade and Commerce of Kustendji for the year 1866, σελ. 332-333.

4. Μάνεσης, Σ., «Η ελληνική κοινότης Κωνσταντζης Ρουμανίας», *Mélanges offerts à Octave et Melpo Merlier* II (Αθήνα 1952), σελ. 99-100. Βλ. και

Κωνσταντζα

Μεταξάς-Λασκαράτος, Δ., *Ελληνικά παροικία Ρωσσίας και Ρουμανίας* (Βραί λα 1900), σελ. 119. Προβληματισμό προκαλούν τα στοιχεία της ρουμανικής απογραφής του 1899, που αναφέρουν μόνο 883 Έλληνες έναντι 9.272 Ρουμάνων, βλ. Colescu, L., *Recensământul general al Populației Românei. Rezultate definitive* (București 1905), σελ. 89. Ωστόσο, οι ρουμανικές αρχές κατέγραφαν τους κατοίκους της χώρας ανά υπηκοότητα και όχι ανά εθνότητα. Συνεπώς, καθώς πολλά μέλη της ελληνικής παροικίας είχαν ρουμανική ή οθωμανική υπηκοότητα, καταχωρίζονταν στις αντίστοιχες κατηγορίες.

5. Μάνεσης, Σ., «Η ελληνική κοινότης Κωνσταντζης Ρουμανίας», *Mélanges offerts à Octave et Melpo Merlier II* (Αθήνα 1952), σελ. 75 και 102-103.
6. Μάνεσης, Σ., «Η ελληνική κοινότης Κωνσταντζης Ρουμανίας», *Mélanges offerts à Octave et Melpo Merlier II* (Αθήνα 1952), σελ. 101-102.
7. Μάνεσης, Σ., «Η ελληνική κοινότης Κωνσταντζης Ρουμανίας», *Mélanges offerts à Octave et Melpo Merlier II* (Αθήνα 1952), σελ. 99 και Foreign Office Annual Series. vol. 18. Report by Mr. Vice-Consul F.F. Sankey on the Trade and Commerce of Kustendji for the year 1871, σελ. 835-836.
8. Rădulescu, A. – Bitoleanu, I., *Istoria Dobrogei* (Constanța 1998), σελ. 366-369. Βλ. αναλυτικότερα Covaceff, P., *Portul Constanța. Portul lui Anghel Saligny* (Constanța 2004).
9. Rădulescu, A. – Bitoleanu, I., *Istoria Dobrogei* (Constanța 1998), σελ. 384-393.
10. Rădulescu, A. – Bitoleanu, I., *Istoria Dobrogei* (Constanța 1998), σελ. 409-412, 426-428.
11. *Ancheta Industrială din 1901-1902, Industria Mare* (București 1902), σελ. 33 και Păianu, N.I., *Industria Mare 1866-1906* (București 1906).
12. Καρδάσης, Β., Από του ιστίου εις τον ατμόν. Ελληνική εμπορική ναυτιλία 1858-1914 (Αθήνα 1993), σελ. 142-143.
13. Μάνεσης, Σ., «Η ελληνική κοινότης Κωνσταντζης Ρουμανίας», *Mélanges offerts à Octave et Melpo Merlier II* (Αθήνα 1952), σελ. 79, 82 και 86-90.
14. Μάνεσης, Σ., «Η ελληνική κοινότης Κωνσταντζης Ρουμανίας», *Mélanges offerts à Octave et Melpo Merlier I* (Αθήνα 1952), σελ. 97-98, 106-108. Βλ. και Κανονισμός της εν Κωνσταντζη ελληνικής κοινότητος (Constanța 1929).
15. Streit, G., *Mémoire sur la question des Communautés Helléniques en Roumanie* (Athènes 1905), σελ. 27.
16. Μάνεσης, Σ., «Η ελληνική κοινότης Κωνσταντζης Ρουμανίας», *Mélanges offerts à Octave et Melpo Merlier II* (Αθήνα 1952), σελ. 110-113.
17. Μάνεσης, Σ., «Η ελληνική κοινότης Κωνσταντζης Ρουμανίας», *Mélanges offerts à Octave et Melpo Merlier II* (Αθήνα 1952), σελ. 86-91.
18. Μάνεσης, Σ., «Η ελληνική κοινότης Κωνσταντζης Ρουμανίας», *Mélanges offerts à Octave et Melpo Merlier II* (Αθήνα 1952), σελ. 92-93. Ρουμανική πηγή αναφέρει ότι ήδη από το 1866 είχε συσταθεί και ελληνικό κοινοτικό παρθεναγωγείο, βλ. Râșcanu, Gh., *Istoricul învățământului particular în România din timpurile cele mai vechi până în zilele noastre* (București 1906), σελ. 192.
19. Μάνεσης, Σ., «Η ελληνική κοινότης Κωνσταντζης Ρουμανίας», *Mélanges offerts à Octave et Melpo Merlier II* (Αθήνα 1952), σελ. 93-94 και Μεταξάς-Λασκαράτος, Δ., *Ελληνικά παροικία Ρωσσίας και Ρουμανίας* (Βραί λα 1900), σελ. 119.
20. Μάνεσης, Σ., Η ελληνική κοινότης Κωνσταντζης Ρουμανίας, στο *Mélanges offerts à Octave et Melpo Merlier II* (Αθήνα 1952), σελ. 94-95, 114. Βλ. επίσης Ιστορικό Αρχείο Υπουργείου Εξωτερικών, φάκ. Α22, 1929, Υπουργείον Εθνικής Οικονομίας-Γενική Στατιστική Υπηρεσία της Ελλάδος, Δελτίον στατιστικής της κατωτέρας (δημοτικής) εκπαιδευσεως διά το σχολικόν έτος 1926-1927, Δελτία σχολείων κοινότητος Κωνσταντζης.
21. Rădulescu, A. – Bitoleanu, I., *Istoria Dobrogei* (Constanța 1998), σελ. 393-395, 442-444 και Lăpușan, A. – Lăpușan Șt. – Stănescu Gh., *Constanța a* (Constanța 2005), σελ. 32-35, 82. Βλ. και Râșcanu, Gh., *Istoricul învățământului particular în România din timpurile cele mai vechi până în zilele noastre* (București 1906), σελ. 225.
22. Râșcanu, Gh., *Istoricul învățământului particular în România din timpurile cele mai vechi până în zilele noastre* (București 1906), σελ. 192, 225.

Κωνσταντζα

23. Μάνεσης, Σ., «Η ελληνική κοινότης Κωνσταντζης Ρουμανίας», *Mélanges offerts à Octave et Melpo Merlier II* (Αθήνα 1952), σελ. 103.
24. Μάνεσης, Σ., «Η ελληνική κοινότης Κωνσταντζης Ρουμανίας», *Mélanges offerts à Octave et Melpo Merlier II* (Αθήνα 1952), σελ. 103-106.
25. Κανονισμός της εν Κωνσταντζη ελληνικής κοινότητος (Constanța 1929), σελ. 29. Πρβ. και Μάνεσης, Σ., «Η ελληνική κοινότης Κωνσταντζης Ρουμανίας», *Mélanges offerts à Octave et Melpo Merlier II* (Αθήνα 1952), σελ. 106.
26. Πολέμη, Π., *Ελληνική Βιβλιογραφία 1864-1900*, Εισαγωγή, συντομογραφίες, ευρετήρια (Αθήνα 2006), σελ. 71 και Μάνεσης, Σ., «Η ελληνική κοινότης Κωνσταντζης Ρουμανίας», *Mélanges offerts à Octave et Melpo Merlier II* (Αθήνα 1952), σελ. 110.
27. Μάνεσης, Σ., «Η ελληνική κοινότης Κωνσταντζης Ρουμανίας», *Mélanges offerts à Octave et Melpo Merlier II* (Αθήνα 1952), σελ. 109-110 και Rădulescu, A. – Bitoleanu, I., *Istoria Dobrogei* (Constanța 1998), σελ. 399.

Bibliography :

	Δημόπουλος Μ. , "Κωνσταντζα", <i>Μεγάλη Ελληνική Εγκυκλοπαίδεια</i> , τόμ. 15, Αθήνα 1931, 555-556
	Μάνεσης Σ. , "Η ελληνική κοινότης Κωνσταντζης Ρουμανίας", <i>Mélanges offerts à Octave et Melpo Mérlier</i> , τόμ. II, Αθήνα 1952, 75-116
	Καρδάσης Β. , <i>Από του ιστίου εις τον ατμόν. Ελληνική εμπορική ναυτιλία 1858-1914</i> , Πολιτιστικό Τεχνολογικό Ίδρυμα ΕΤΒΑ, Αθήνα 1993
	Râșcanu G. , <i>Istoricul invăṭ ământului particular în România din timpurile cele mai vechi până în zilele noastre</i> , București 1906
	Lăpușan Aurelian, Lăpușan Ștefan, Stănescu Gheorghe , <i>Constanța a</i> , Constanța 2005
	Rădulescu A., Bitoleanu I. , <i>Istoria Dobrogei</i> , Constanța 1998
	Covaceff Petre , <i>Portul Constanța. Portul lui Anghel Saligny</i> , Constanța 2004

Webliography :

	Constanta History http://museum.ici.ro/dobrogea/english/istoria_orasului.htm
--	--

Glossary :

	δημογεροντία, η Κοινοτική αρχή που απαρτιζόταν από το σύνολο των κοινοτικών αξιωματούχων, οι οποίοι κατά περίπτωση ονομάζονταν άρχοντες, προεστοί, επίτροποι, δημογέροντες ή απλώς γέροντες.
	καϊμακαμλίκι, το Οθωμανική διοικητική μονάδα που αντικατέστησε τον καζά στην Ύστερη Οθωμανική περίοδο, μετά τη διοικητική μεταρρύθμιση του 1864.
	μουδιρλίκι (μουδουρλίκι), το Οθωμανική διοικητική μονάδα στην Ύστερη Οθωμανική περίοδο, υποδιάρθρωση του καϊμακαμλικιού, με διοικητή το μουδύρη ή μουδούρη.

Sources

Κωνσταντζα

Ιστορικό Αρχείο Υπουργείου Εξωτερικών, φάκ. Α22, 1929.

Κανονισμός της εν Κωνσταντζη ελληνικής κοινότητας (Constanța 1929).

Μεταξάς-Λασκαράτος, Διονύσιος, *Ελληνικά παροικία Ρωσίας και Ρωμανίας* (Βραΐλα 1900).

Ancheta Industrială din 1901-1902, Industria Mare (București 1902).

Colescu, L., *Recensământul general al Populațiunei României. Rezultate definitive* (București 1905).

Foreign Office Annual Series. vol. 10. Report by Mr. Vice-Consul F.F. Sankey on the Trade and Commerce of Kustendji for the year 1866, σελ. 332-333.

Foreign Office Annual Series. vol. 18. Report by Mr. Vice-Consul F.F. Sankey on the Trade and Commerce of Kustendji for the year 1871, σελ. 833-838.

Păianu, N.I., *Industria Mare 1866-1906* (București 1906).

Streit, G., *Mémoire sur la question des Communautés Helléniques en Roumanie* (Athènes 1905).

Quotations

Από τον Κανονισμό της εν Κωνσταντζη ελληνικής κοινότητας

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Α'

Σκοπός

Άρθρ. 1ον - Ἡ Ἑλληνική Κοινότης Κωνσταντζης ἀπαρτιζομένη ἐκ πάντων τῶν ἐνταῦθα ἐγκατεστημένων Ἑλλήνων σκοπὸν ἔχει:

α) Τὴν συντήρησιν, Διοίκησιν, Διαχειρίσιν καὶ βελτίωσιν τοῦ Ἱεροῦ Αὐτῆς Ναοῦ «Ἡ Μεταμόρφωσις», ἀνεγνωρισμένου ὄντος ὡς ἠθικοῦ (νομικοῦ) Προσώπου ὑπὸ τοῦ Ρουμανικοῦ Κράτους διὰ τοῦ ἀπὸ 19ης Δεκεμβρίου τοῦ 1900 εἰδικοῦ, μεταξὺ Ἑλλάδος καὶ Ρουμανίας πρωτοκόλλου μετὰ τῶν ἐκπαιδευτικῶν, φιλεκπαιδευτικῶν καὶ φιλανθρωπικῶν ἰδρυμάτων ὡς καὶ πάσης τῆς παρουσίας καὶ μελλούσης κινήτης τε καὶ ἀκινήτου Αὐτῆς Περιουσίας καὶ

β) Τὴν Ἑλληνοπρεπῆ ἠθικὴν καὶ κοινωνικὴν προαγωγὴν τῶν μελῶν Αὐτῆς, ἐντὸς τῶν ὁρίων τῶν Ρουμανικῶν Νόμων.

Άρθρ. 2ον – Πᾶς Ἑλλήν ἐπὶ διετίαν διαμείνας ἐν τῇ πόλει ταύτῃ καὶ ἐγκατεστημένος ἐνταῦθα, ἐξασκῶν ἔντιμόν τι ἐπάγγελμα, ἐγγράφεται αὐτοδικαίως εἰς τὸ Μητρώον τῆς Κοινότητος καὶ θεωρεῖται μέλος αὐτῆς.

Πηγή: *Κανονισμός της εν Κωνσταντζη ελληνικής κοινότητας* (Constanța 1929), σελ. 3.

Auxiliary Catalogues

Πρόεδροι της Ελληνικής Κοινότητας Κωνσταντζας

Δ. Μπεντερλής, 1863

Μενέλαος Νεγρεπόντης, 1864

Αρχιμανδρίτης Φίλιππος Τζουλάτης, 1865

Κωνσταντζα

Νικ. Μακρής, 1866

Νικόλαος Συλλαβοτιανός, 1867

Παρθ. Κανάκης, 1868

Ν.Δ. Σωτηρόπουλος, 1869-1870

Δ. Νεόκοσμος, 1871

Δημήτριος Ιορδάνου, 1872-1873

Γεώργ. Καρυδιάς (από τη Βάρνα), 1874-1880

Δημήτριος Αλεξανδρίδης, 1881

Ιωάννης Μακρής, 1882-1885

Αλέξανδρος Τσιτσιλιανόπουλος (από τον Βόλο), 1885-1908

Ιωάννης Ψαραύτης και Νικ. Κοψιδάς (από την Κωνσταντινούπολη), 1908-1909

Ανδρ. Γεωργιάδης, 1909

Λασκ. Λασκαρίδης, 1910-1912

Στάμος Μαυρογιάννης, 1913

Σπυρ. Μακρής, 1914-1916

Δημ. Σβορώνος, 1918

Γεώργιος Παπάζογλου, 1920-1931

Πηγή: Μάνεσης, Στ., «Η ελληνική κοινότης Κωνσταντζης Ρουμανίας», *Mélanges offerts à Octave et Melpo Merlier II* (Αθήνα 1952), σελ. 108.